

quia ab omnibus necessario agnoscantur, sed ideo ab omnibus necessario agnoscantur, quia veræ sunt; quæcumque cum iis judiciis quæ facile ac sponte veluti consecutaria inde fluunt communem hominum sensum rationalem constituant.

3. Non igitur de omnibus ratiocinandum esse, non omnia demonstranda (1): quando nec omnia demonstrationis capacia sunt, et si res ita se haberet, nulla unquam ratiocinatio, nulla foret possibilis demonstratio.

4. Licet certitudo, cum subjectivus animi status sit, possit relativa etiam esse, dari tamen pro humana ratione in aliquibus certitudinem *absolutam*, quæ nimur pro omnibus certitudo esse debeat, eademque prorsus *objectiva* quæ scilicet fallibilis esse nequeat; quod qui negaret, nœ ille rationis ipsius naturam ex dictis destruere, de ejus Conditore sapiensissimo male sentire, ac latissimam scepticismo non philosophico tantum, sed etiam religioso viam appetire dicendus esset (2).

5. Hanc *absolutam* certitudinem posse in aliquibus dari in *ordine cognitionis* seu *psychologice* independenter ac *præcise*, ut scholæ vocabulis utar, etiam ab ipsa Dei cognitione, Deique veracitate, quamvis in *ordine essendi* seu *ontologico* a Deo ente necessario atque ab soluto omnia entia necessario pendeant. Humana

(1) Optime s. Th. *De verit. q. 1. art. 1.* Sicut in démonstrabilibus, inquit, oportet fieri reductionem in aliqua principia per se intellectu nota, ita investigando quid est unumquodque; alias utrobique, in infinitum iretur, et sic periret omnis scientia et cognitio rerum. » Sapienter Itaque Baldinotti: *natione* quidem, scribit, semper utendum est, *ratiocinio* non semper: id est impossibile: basis namque et fundamentum ratiocinii habere opus est: non autem in alio ratiocinio, quod ad progressum in infinitum cogere. Aliquid igitur est de quo ratiocinandum non est: » qui deinde pergit ostendere tales esse primi veritates tum rationis tum facti, quas ut mens assequatur, rationem non debet exercere; sufficit ut percipiat, cum in hoc simplici ac primitivo perceptionis facto veritas ipsarum affligerat, atque inde earum certitudo firmissima oriatur. op. cit. cap. 7. *De vero* pag. 248. Hinc satis appareat absurditas transcendentalium, qui dum nullam primitivam ejusmodi veritatem agnoscere volunt, ac philosophiam, quam dicit *vorausset zunglos*, omni scilicet *prævia suppositione carentem*, inquirunt, aut in scepticismum ruunt, aut demum ad aliiquid omnino *gratuito* ac *falso* supponendum necessario deveniunt, super quo totum posthac suum philosophicum systema construunt. Ita Fichtes ab *absoluto Ego* supponendo profectus est; ita Schelling *intuitionem immediatam absoluti* gratuito supponit; ita Hegel in ipsa *idea subjectum et objectum, cogitare et esse* identificari prorsus admisit. Ita et contra philosophi alii, qui rationis vim infringunt, evidenter intuitivæ primarum veritatum certitudinem subrahentes, eam gratis prorsus tribuunt vel caco-cuidam instinctui, vel naturali cudadam fidei, vel deum auctoritati.

(2) Si omnis profecto certitudo *relativa* esset, num aliqua pro omnibus hominibus veritas in quoconque ordine certa ac firma daretur? Male porro argumentantur qui dicunt omnem rationis certitudinem esse *humananam*, in Deo solo scire et esse identificari, ac proinde absolutam certitudinem dari. Esto enim quod hominis ratio *humana* sit, ac proinde *fallibilis*, num propterea nil infallibiliter poterit cognoscere? Num, ut loquar cum D. Thoma, *divini luminis impressionem* non habet? Et que hæc esset impressio, si nū certi *absolute* posset cognoscere, si ne quidem se existere, se percipere absolute haec certitudine sciret? Ad rem Malebranchius quem adversarii veluti testem non rejicunt: « De là il est évident qu'il y a du *vrai* et du *faux*.... et cela à l'égard de toutes les intelligences. Que ce qui est vrai à l'égard de l'homme, est vrai à l'égard de l'ange et à l'égard de Dieu même. » *Traité de morale*, prem. part. Lyon. 1707. pag. 5.

quippe ratio, sicut quidquid aliud est entis contingens, certe non existeret *ontologice* nisi Deus esset; sed dum *psychologice* cognoscit, non posset vel Deum ipsum ut existentem ac veracem certo cognoscere ac tenere, nisi absoluta certitudine sese ipsam existere sciret (1).

6. Nexus illum, de quo tantopere transcendentales secum certant, inter subjectum et objectum, in ipsa sensibili ac intelligenti hominis natura fundari: quandoquidem humanus animus ex duplice quem habet cognitionum ordine empyrico atque ideali, dum seipsum sentit ac percipit, fit necessario certus de realitate sua objectiva: atque in seipso actibusque suis inventit intrinsecam rationem principiorum illorum necessariorum *a priori*, quod non datur *accidens sine substantia*, nec *effectus sine causa*; quod proinde principia non *synthetica* a priori, sed prorsus *analytica* et *identica* sunt, non *logica* tantum, sed *metaphysica* ac *ontologica*, et ad realitatem objectivam demonstrandam firmissima (2).

7. Demum eam semper præ oculis habendam esse philosophicam distinctionem quæ inter ordinem *logicum* ac ordinem *chronologicum* cognitionum, atque ordinem factorum *historicum* intercedit (3). Ordo

(1) « Dei veritas et existentia, ut probe annotat Baldinotti, veri fons est et causa omne verum comprehendens, non est cognitionis humanae criterium » op. cit. p. 214. Duplice hunc ordinem *essendi* ac *cognoscendi* apprime semper distinxere scholastici omnes. Certe si principium contradictionis ac evidentiam ex Dei veracitate probemus, undenam statuimus Deum esse veracem? Au quia evidenter percipiuntur absolutam oppositum impossibilitatem? Atqui huc esset *dialelus* ille seu circulus vitiosus in quem Gassendus, aliqui, ac recentius etiam Bühl Cartesius incidisse contendebant. Quanquam immerito id opponerentur Cartesio, quippe qui nonquam certitudinem existentiae sue, ac intuitivam evidentiam ex Dei veracitate probandam duxit, ab eaque sese accusatione defendit in *réponse aux secondes objections*. Cf. quæ hac de re habeat egregie Galluppius *saggio* etc. tom. I, pag. 554 seq.

(2) Qui cum laude inter recentiores ideologiam excuerunt convenienter omnes principium *substantiae* ac principium *causalitatis* esse quidem *a priori*, quippe non ab experientia ac inductione pendeant, uti Humius contendebat, sed tamen ea esse omnino *analytica*, cum notio accidentis et notio effectus non connectantur cum notione substantiae et cum notione cause ex quadam *caca rationis synthesis*, ut Kantius asservit, sed ex ipsa intima earum relatione, qua sit ut unam in altera includi, seu unam cum altera veluti praeditum cum subjecto necessario connecti, ratio pervideat: notiones vero illas non mere abstractas ac logicas esse, sed *concretas*, ac *psychologicas*, quandoquidem in ipsa nostræ conscientia *substantia idealis* inveniuntur, ac in aliis actibus nostris activis tum intellectus (uti ex. gr. in ratiocinatione), tum præsentum voluntatis habemus notiones reales *causa* et *effectus*. Si igitur hec principia logicae necessitatem habent, cum sint *a priori*, et tamen in ipsa realitate objectiva fundantur, quoties legitime quidquiam ex ipsis inferuntur, necessario ad objectivam realitatem adducunt. Non sunt enim meræ leges *subjecti* percipientis, sed omnino *objectorum* perceptorum sunt leges. Hæc attigit pro re nostra sufficiat, nos ceterum remittendit ad eos egregios philosophos qui hac de re ex professio pertractant, ac variis modis probandi realitatem mundi exterioris idealistas ac transcendentales expendunt.

(3) Ordo *chronologicus cognitionum* veritatum est *relativus*, siquidem pendet ex subjecto, quod earum veritatum notiōnem acquirit, ac ex variis adjunctis quæ facultati cognoscendi subsidio vel impedimento esse possunt. Ordo *logicus* veritatum est *absolutus*, quippe statuit intima idealium relations ac nexus, quæ ex ipsa rerum natura exurgunt. Ut exemplo rem declarém: potest queri quoniam pacto homines primitus *ideal* ac *certitudinem* veritatis aliquius acquisierint: et præterea num hæc veritas talis sit, ut queat ratione cognosci ac probari. Hæ sunt questiones

quippe *logicus* intrinsecum inter cognitiones nexum persequitur, quomodo una ex alia pendeat, una in altera continetur, edocet, ac proinde an et quomodo ex suis queaque veritas principiis demonstrari possit, estendit. Ordo autem *chronologicus* exhibit naturalem genesis cognitionum, scilicet undenam illarum derivatio incepit, et quomodo ipsarum evolutio gradatim ac sua veluti sponte facta fuerit. Primus est ordo cognitionum philosophicus ac abstractus, alter ordo facti atque concretus. Ordo vero factorum *historicorum* non respicit ordinem *cognitionum* in mente, sed facta generatim quæ in humanitat̄ historia successive evolvuntur. Harum vero distinctionum usus ex dicendis luculententer patebit.

Hæc nos prænotanda ac statuenda esse duximus, ut rectum rationis usum ante fidem, id est ad religionem inquirendam ac capessendam expenderemus. Quod quidem nunc aggredimur per continentem seriem propositionum, ut veritas suo in lumine colletur, atque ab erroreis hinc inde doctrinis defensatur.

PROPOSITIO I. — *Plures veritates naturalis ordinis, quæ tanquam præambula fidei spectari possunt, absque supernaturalis revelationis subsidio, recta ratio omnimoda certitudine cognoscere potest.*

PRAEAMBULA fidei eum s. Thoma (1) ac communis sanctorum theologorum consensu vocamus præcipias illas veritates quæ tum animi humani naturam spiritualitatem, libertatem, immortalitatem prædictam ostendunt, tum Dei existentiam, ejusque perfectissima attributa demonstrant, tum demum legem moralem circa actions intrinsecæ bonas vel malas versantem, quæ homo ad ultimum finem suum naturaliter dirigi debet. Naturales porro hæ veritates sunt, quia hominem in ordine duntaxat naturæ spectant, ac ab ordinis supernaturali omnino præscindunt.

Instituitur hæc propositio aduersus *supernaturalistas* (2) quos vocant, qui omnium hujusmodi verita-

plane distinctæ ac independentes. Altera ad facta, ad historiam, ad traditionem pertinet; altera ad idearum naturalium, ac humanam cognoscendam vim. Itaque etiam ex. gr. probaretur, homines ex facto per alia media ad eam veritatem certo cognoscendam pervenientes, hoc non conficeret quod ratione cognoscet ac probari absolute non possit, cum hæc quæstio alterius ordinis sit, et ex ipsa rei natura pendere debeat. Hinc traditio historicæ ac ratio sunt veluti duas lineæ parallelae, quæ confundi non possunt, sed quænam vera inter ipsas relatio detinat accurate statuendum. Hæc in antecedens sint dicta.

(1) I. p. q. 2. ad 1. « Deum esse et alia hujusmodi, que per rationem naturalem nota possunt esse deo, ut dicitur Rom. I. non sunt articuli fidei, sed *præambula* ad articulos. »

(2) Cum *supernaturalistarum* nomen æquivocum sit, et tum in bonum tum in deteriorum sensum sumatur, ne minus peritis confusionem ingeneret duplex ejusdem acceptio, animadvertere debemus, quod si cum rationalistis ac mythicis res sit, *supernaturalistæ* vocantur qui divinam immédiatam ac supernaturalem revelationem et inspirationem divinarum Scripturarum propagant: si vero agatur de questionibus que modo agitantur circa rationis vim et officium, *supernaturalistarum* nomine si significantur, qui omnes adimere vellet rationi jus et officium, ac omnia transferre in solam supernaturalem revelationem ac fidem. Hac porro posteriori significatione hoc vocabulum hic usurpamus.

tum fontem ac criterium esse divinam positivam revelationem primitus homini factam, ac deinde per traditionem in omnes homines propagatam contendunt. Itaque juxta istos humana ratio, revelatione illa seposita, nunquam *per se* pervenire potuisse aut posset sive ad cognoscendas sive ad demonstrandas fundamentales illas veritates, sic ut quævis earum scientia a positiva fide suum agnoscere principium debeat ac fundamentum. Rationem autem impotentem plane esse enīcumque metaphysico problemati apodictice resolvendo: rationales discussiones ad quidam certi ac absoluti non ducere; quidquid a ratione argumentis logicis probari queat, ejusdem generis argumentis oppugnari ac destrui facile posse. Quare philosophiam omnem quæ ex meris rationis principiis proficisceretur, nunquam veritatem assecuturam, atque christianæ fidei indoli adversantem decernunt (1).

Nimis porro longum esset et a nostro instituto alienum quod contendimus ostendere de singula quævis ex recensitis naturalibus veritatibus; hinc nos ad unam tantum probationes nostras coarctabimus, ad naturalem cognitionem scilicet, ac demonstrationem existentiae Dei, quæ sane veritas et præcipua inter illas est, et potissimum argumentum fuit contra quod adversarii machinas suas admovebunt. Et quanvis hac de re satis superque in Tract. de Deo disputavimus, hic tamen directe oppugnamus eos qui negant eam nativitatem rationis lumine cognosci ac demonstrari posse; id quod et Scripturarum oraculis adversans, et constanti patrum doctrinae oppositum, ac denique revelationi christianæ infensem sie esse probamus.

(1) Tales sunt D. Bautain et qui hanc in re ejus placitis adhaerent. Jam admonimus D. Bautain commendabilis plane docilitate se receperit ab ejusmodi doctrinis in enjus rei testimonium hic subjiciens declarationem quam subscriptis una cum sociis suis, Paris, 8. Septembris 1840, sibi oblatam a novo coadjutori Argentoratensi D. Ress his verbis expressam: « Désirant nous soumettre à la doctrine qui nous a été proposée par Mgr. l'Évêque, nous soussignés déclarons adhérer, sans restriction aucune, aux propositions suivantes: 1. Le raisonnement peut prouver avec certitude l'existence de Dieu et l'infinie de ses perfections. La foi, don du ciel, suppose la révélation; elle ne peut donc pas convenablement être alléguée vis-à-vis d'un athée en preuve de l'existence de Dieu. 2. La divinité de la révélation mosaïque se prouve avec certitude par la tradition orale et écrite de la synagogue et du christianisme. 3. La preuve tirée des miracles de Jésus-Christ, sensible et frappante pour les témoins oculaires, n'a point perdu sa force avec son éclat vis-à-vis des générations subsequentes. Nous trouvons cette preuve en toute certitude dans l'authenticité du N. T., dans la tradition orale et écrite de tous les chrétiens; et c'est par cette double tradition, que nous devons la démontrer à l'incrédule qui la rejette, ou à ceux qui, sans l'admettre encore, la désirent. 4. On n'a point le droit d'attendre d'un incrédule qu'il admette la résurrection de notre divin Sauveur, avant de lui en avoir administré des preuves certaines, et ces preuves sont déduites par le raisonnement. 5. Sur ces questions diverses la raison précède la foi et doit nous y conduire. 6. Quelque faible et obscure, que soit la raison par le péché originel, il lui reste assez de clarté et de force pour nous guider avec certitude à l'existence de Dieu, à la révélation faite aux Juifs par Moïse; aux chrétiens par notre adorable Homme-Dieu. » Post hæc, tantum abest ut putemus eidem auctori quidam detrahere nostra hac coniunctione ejus systematis, ut potius si ex corde gratulemur, ac rem ipsi gratiam nos facere confidamus, ne ceteri tali doctrina abutantur.

(1) I. p. q. 2. ad 1. « Deum esse et alia hujusmodi, que per rationem naturalem nota possunt esse deo, ut dicitur Rom. I. non sunt articuli fidei, sed *præambula* ad articulos. »

Ac primo quidem Scripturarum oraculis adversari novum hoc sistema exinde evincitur, quod iste perpetuo supponant hominem ex adspectibili hoc universo assurgere posse, imo et *debere* in cognitionem Dei. Etenim Job XXXVI. 25. legitur: « Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul (1); » S. p. XIII. 1. luculentius adhuc dicitur: « Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: et de his, quae videntur bona non potuerunt intelligere cum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex, » et rursus: « A magnitudine enim speciei et creatura, cognoscibiliter poterit creator horum videri (2). » Quapropter Apostolus, Act. XIV. 14. seqq.: « Qui fecit, inquit, cœlum et terram, et mare, et omnia, que in eis sunt. Qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semipsum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias, et tempora fructuera, implens cibo et lacticia corda nostra. » Jam vero inane prorsus esset ejusmodi testimonium quod de se Deus hominibus in creaturis reliquit, si homo ratione sua ex ipsis ad Deum cognoscendum assurgere non posset. Ast ratiocinatione opus non est, cum quod intendimus idem Apostolus aperte declarat in epist. ad Rom. I. 20. dicens: « Invisibilia ipsius, a creatura mundi, per ea que facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus et divinitas; ita ut sint inexcusabiles: quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt... dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. » Ex quibus postremis verbis intelligimus Paulum de philosophis præcipue hic esse locutum, qui non solum cognoscere Deum, verum etiam ejus existentiam ratione ostendere ac demonstrare potuerunt (3). Omittimus porro brevitatis gratia noua pauca similia Scripturarum eloqua que eamdem veritatem confirmant (4).

Nec alia insedit patribus sententia: uno siquidem animo omnes prorsus docent hominem ex creaturis bene ratione utentem potuisse ac debuisse de Deo ejusque unitate cognitionem sibi comparare. Ne prolixiores simus unius aut alterius afferemus testimonia, remittentes quoad cetera studiosiores ad autores qui data opera illa collegunt. Itaque s. Irenæus: « Hoc ipsum, inquit, omnia cognoscunt, quando rationibus infixa moveat ea ac revelet, quoniam est unus Deus omnium Dominus » (*Cont. heres. lib. II. cap. 6. num. 4*). Tertullianus vero scribit: « Deum

(1) In quem loc. cf. quæ doceo scribit Joan. De Pineda S. J. circa naturalem Dei cognitionem ex creaturis haustum. *Comment. in Job*. Venet. 1604. tom. II, pag. 507.

(2) Ibid. v. 5. Ex quibus patet non de probabili Dei agi cognitione, ut nonnulli autuant, sed de cognitione omnino certa haurienda ex creaturis. Vid. etiam Corn. a Lapiide, *Comment. in hunc locum*.

(3) Cf. card. Toletum, *Comment. in epist. ad Rom.* Rome 1602. in hunc loc. ; item Salmeronem, *Comment. in epist. B. pauli. Colon. Agrip.* tom. XIII. in *epist. ad Rom. diss. XIII.* Estim. in hunc loc.

(4) Ps. XVIII, 2. Ps. CII, 22. Ut in aliis in quibus propheta creaturas omnes invit ad laudandum Dominum, scilicet objective per propriam existentiam, ordinem et pulchritudinem. Item Job. XII, 7 seqq. etc. etc.

habere testimonia totum hoc quod sumus et in quo sumus » (*Advers. Murius. lib. I. cap. 10*); qui praeterea luculentius distinguens inter cognitionem Dei supernaturalem seu salvificam quam habemus ex revelatione positiva, et naturalem quam habemus ex creaturis, haec habet: « Nos definimus, inquit, Deum primo *natura cognoscendum*, deinceps *doctrina recognoscendum*; *natura ex operitus, doctrina ex predicationibus* » (*Ibid. cap. XVIII*). S. Cyprianus ethnicum alloquens ait: « Hoc est summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis » (*De idolol. vanit. ed. Maur. p. 227*). S. Basilus aut salem antiquus auctor comm. in Isaiam sic Deum loquentem inducit: « *Me non intellexi*, quem cœlum communarat, quem terra et mare declarant, quem sol et luna, stelle et omnes res creatae indicant (1); » et s. Greg. Naz. et Nimis, inquit, hebes et stolidus est quisquis non luc usque sponte sua progreditur, *naturaliumque demonstracionum* vestigiis insistit atque adeo hoc sibi persuadet ne id quidem Deum esse, quod vel imagine quadam animo concepimus, vel informavimus (2). Sic ceteri passim, quin ullus excludi possit (3). Neque his contenti plures ac varias de Dei existentiam demonstrationes metaphysicas, physico-theologicas ac morales confecerunt (4), imitantes hac in parte ethnicos ipsos philosophos, qui pariter plura argumenta ex ratione petita ad Dei existentiam evincendam attulerunt (5).

A patrum autem vestigiis non recesserunt scholastici, ex quibus satis nobis sit commemorare s. Anselmum, et s. Thomam, quos reliqui passim secuti sunt (6). Etenim s. Anselmus fortasse omnium primus demonstrationem dedit de Dei existentia *a priori* vulgo nuncupatam (7); s. Thomas non solum quinque demonstrationes de Dei existentia proposuit (1. p. q. 5. ar. 3), verum etiam data opera eos refellit, qui docebant « quod Deum esse non potest per rationem inveniri, sed per solam viam fidei et revelationis est acceptum » et vocat *errorem* (8). Quæ quidem doctrina identica plane cum sit cum doctrina adversariorum nostrorum, patet quod in antecessum de ea protulerit judicium s. doctor. Atque cum eundem *errorem* renovaverit Socinus cum nonnullis asseclis suis, non

(1) In cap. 1. Isa. n. 13. De quo auctore cf. admittit. Maur. tom. I, opp. p. 577.

(2) Orat. XXXIV. que est II. de *Theologia* n. 2. cit. ed. Paris. tom. I, p. 540.

(3) Cf. De Valentia *comment. Theologic.* tom. I, disp. 1, quest. 2. puncto 2. *Quibus modis probari possit Deum esse. An non solum ex fide, sed etiam evidenter* ed. Lugd. 1603. p. 66 seqq.

(4) Cf. apud Petavium *de Deo lib. I. cap. 1. et 2.* et præsertim apud Thomassinum *Theologic. dogm. tom I. lib. I. cap. 21* seqq.

(5) Cf. ibid.

(6) Si unum fortasse excipias *Ægidium Columnam* qui negavit ullo argumento, et card. De Alliaco ac perpaucos alios qui censerunt *probabiliter* solum argumento demonstrari Dei existentiam posse, quique a reliquis omnibus refelluntur et impugnantur, ceteri unanimis sunt in adstruenda Dei existentia per veram demonstrationem.

(7) In *Prostogio* cap. 2. seqq. Hanc, ut compertum est, adoptavit Cartesius.

(8) *Contr. gent. lib. I. cap. 12.* ubi late hunc *errorem* pluribus argumentis refellit.

solam nostrates, verum ipsi etiam protestantes in illum insurrexerunt (1).

Denum revelationi christiana infensum esse ejusmodi sistema, ex eo facile liquet, quod nisi Dei existentia tanquam fidei præambulum, ut loquitur Angelicus doctor, supponatur, nequeat valide factum ostendi revelationis, quæ Dei existentiam præexistit; seposita enim Dei existentia, revelatio divina ne concipi quidem potest. Si quis porro incredulo Dei existentiam incianti, hanc veritatem suadere vellet, num id ex sola revelatione conficiet? Atqui hoc veluti petitio principii ab incredulo illo repelleretur, siquidem jam Deum existentem necessario supponit revelatio. Qui igitur autulant ex sola fide seu revelatione posse Dei existentiam constare, validam e medio tollunt viam incredulum de ipsa revelatione convincendi (2).

Itaque seclusa positiva Dei revelatione atque ante fidem dari potest ac debet *naturalis* eaque *certa* cognitio ac demonstratio existentiae Dei, qua posita, ex ipso conceptu entis necessarii ac infiniti omnes ejus perfectiones seu attributa sua veluti sponte dimanant, id quod s. Thomas continent eaque firmissimo ratiocinio in libris præsertim contra gentes ostendit. Quod vero de naturali Dei cognitione ostendimus, id ipsum de animi humani spiritualitate, libertate, ac immortalitate, deque immutabili justi atque iusti norma nativo rationis lumine cognita dicendum est; quandoquidem haec veritates ex primitis sive facti interni sive rationis veritatibus, ex rationali hominis natura, atque ex ipsis Dei attributis necessario nexus deducuntur.

(1) Sane Socinus in *Miscellan.* respons. ad objection. 3. Culter scribit: « Homo ipse per se nec seipsum, nec Deum, ejusque voluntatem cognoscere potest, sed *necessus est*, ut haec illi Deus aliqua ratione patefaciat; » Et in *prælect. theolog. cap. 2.* cum proponeret receptionem sua atetatem de cognitione Dei homini ejusque animo naturaliter insita, eam rejectit etiam his argumentis: 1. quod Deus ab initio creationis se primum homini pateficeret: « qui primus homo cum nongentis tringinta annis vixerit, posteros suos facile divinitatis opinione imbuere potuit. » 2. quia « Si divinitatis opinio cunctis naturalis esset, certe ea non esset ex fide: atque ex fide eam esse docet epistola ad Hebreos XI, 6. » Deinde pergit aliorum exponebus sententiam, et ea est de qua hic agimus, scribit: « At sunt qui dicant, id saitem negari non posse, ex sola lumen mundi machina, si quis animum advertat, posse quendam, non solum Deum esse, manifeste cognoscere, verum etiam rebus humanis eum propiscere, plane percipere. Imo complures addunt, ex eadem machina omnes satis intelligere, quidquid opus est eam Dei notitiam, ex qua omnis religio proficisciatur. Sententia ista similiter vel ex eo falsitatem arguitur, etc. » in *biblioth. fratrum polonorum*, tom. I. pag. 537 seqq. Hinc Ostorodus socinus in *Inst. relig. Christ. cap. 1. p. 10.* haec habet: « Quantum homines de Deo, aut deitate sciunt, id non habent a natura, neque ex consideratione creaturarum, sed ex auditu. Ab initio enim Deus sese hominibus patefecit. » Porro ex nostris hanc doctrinam sociianam confutant quotquot Dei existentiae demonstrationem conferunt. Ex protestantibus inter ceteros ex professo refellit hanc sententiam Calvius op. cit. *scripta anti-sociniana*. tom. I, p. 51. in diss. *De existenti Dei ejusque naturali cognitione*.

(2) Hinc aposito observat, s. Joan. Chrysost. apostolum Paulum Atheniensis de divinis alloquenter non ex Scripturis, sed rationibus atque ex principiis ab illis ethniciis admissis processisse. *Hom. III. in Ep. ad Tit.* Præterea revelatio præter Dei existentiam supponit Deum esse certo locutum, hominesque morali officio omnino obstringi ad hoc Dei verbum suscipiendum. Atqui nisi haec independenter a revelatione cognoscenda probentur, quoniam innuentur fundamento?

majorem absolutam, atque ut recte dictum est, *fides est principium rationis*. 5. Sane, ratio admetit necessario principia et axiomata absque illorum demonstratione; sunt igitur axiomata ac principia totidem *postulata* quae præexistit ratio ut possit exerceri; fides proinde in principia anterior est cognitione, ratione ejusque exercitio; est *preambulum* necessarium, prout s. Augustinus ipse annotavit scribens: « Naturæ quidem ordo se habet ut, cum aliquid discimus, rationem præcedat auctoritas... Auctoritas fidem flagitat, et rationi præparat hominem (1). » 6. Quare, quod consequens est, demonstrationes omnes existentiae Dei totidem sunt paralogismi, quia Deus *ens entium* est principium absolutum totius existentiae, et affirmatio *et esse, major est absoluta cuiusvis ratiocinii*, ac proinde necessario præsupposita in omnibus propositionibus ad eam adstruendam adscitum. 7. Deinde ejusmodi demonstratio est *logice* impossibilis; etenim si fiat per *demonstrationem* unde sumet principium suum, quænam erit altior idea ex qua inferri possit existentia Dei? Si vero fiat per *inductionem*, quomodo concluderet ex finito ad infinitum? Nonne conclusio magis pateret quam præmissæ (2)? Ergo.

Ad 1. D. Cons. Propagata est Dei notitia una cum lingua per traditionem, *Tr.* vel *C.* ita propagata est ut homo per solam rationem eam sibi comparare non potuerit aut possit, *N.* Duo hic permiscuntur quæ distinguunt apprime ab invicem debent, ordo scilicet *chronologicus* sive etiam *historicus*, ac ordo *logicus*. Aliud est primum hominem ad supernaturalem statum elevatum Dei notitiam ex ipsa Dei manifestatione, atque etiam, si libet, excitationem ac veluti rudimenta quædam ad determinatum loquacem usum a Deo habuisse, ac inde propterea una cum lingua Dei notitiam ad posteros pervenisse: aliud vero quod ratio *per se sola* potius non fuerit aut sit ad certam Dei notitiam assurgere. Primum est historicum factum et quidem verissimum; alterum est logica affirmatio, qua falsa omnino convincitur: 1. intrinsecis rationibus, quippe et necessitas cause necessariæ, et contemplatio hujus universi, et natura rationalis ac moralis hominis ipsius totidem invicta suppeditant argumenta existentiae Dei; 2. rationibus extrinsecis; nam ut vidimus, ea assertio Scripturae, patribus, theologis omnibus quibus præclare consonat *Catechismus romanus* (3), nec non christianæ revelationi adversa fronte refragatur. Nec vero duo illi

(1) *De morib. eccles.* cap. II. et *De vera religione* cap. 24.
(2) Ita Bautain in opusc. cit. *quelques réflexions sur la doctrine du sens commun*, pag. 45 seqq., ubi systema suum paucis sed dilucide exponit. Eadem fusus inveniuntur passim in *Philosophie du christianisme*.

(3) Hoc enim habet *Catechismus rom.* *Praef.* sect. I. n. 1. « Ea est humana mentis et intelligentiae ratio, ut cum alia multa, quæ ad divinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibitio labore et diligentia, investigaverit ac cognoverit. » Et part. I. *De symb. fid.* cap. 2. n. 6. « Hæc quidem (hujus seculi sapientia) naturalis tantum lumen ductu ab effectibus, et ab iis quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores, vix tandem invisibilia Dei contemplatur, primisque omnium rerum causam, et auctorem agnoscit et intelligit. » Alio ejusmodi testimonia inferioris dabimus.

ordinis historicus et logicus, traditio nimur et ratio, inter se pugnant, sed velut due linea parallela ab ipso humani generis exordio progressæ, optimè coherent mutuoque se juvent. Nam ex una parte traditio facilem ac veluti familiarem Dei notitiam diffundebat, ex altera ratio id quod ex traditione acceptat, nativo lumine suo verum ostendebat magisque firmabat; atque ubi aut traditio deficeret, aut obscurata esset ac corrupta, potuit ipsa ratio hominem ad certam germanamque supremi Conditoris sui notitiam revocare, sic ut teste Apostolo *inexcusabiles* facti sint qui ejus lumen in se extinxerint aut obscurarint (1).

Ad 2. D. Ex defectu exercitii atque evolutionis proprie facultatis rationalis, *Tr.* ex defectu insito facultati ipsi, *N.* Cum loquimur de facultate qua pollet humana ratio Deum cognoscendi ejusque existentiam demonstrandi, eam significamus satis exercitam atque evolutam, quod sit ope societatis atque adminiculorum quæ in societate reperiuntur, quæque certe sibi comparare haud potest qui extra ceterorum hominum consortium nutritur et adolescit. Qui in silvis natus esset, illius exercitii et evolutionis defectu, non modo Dei notitiam, ut liberaliter etiam adversarii demus, sed neque ceterarum rerum ad vitæ cultum spectantium cognitionem et usum acquireret, quas nemo tamet dicet per solam rationem obtineri non posse. Nimir ergo probat hoc exemplum, ac nihil propterea probat.

Ad 3. D. Presupponit demonstratio, ex parte illius qui eam conficit, veritatem rei demonstrandæ *hypothetice*, *C. absolute*, *N.* Hic enim effectus est demonstrationis. Sic etiam: ex parte illius in eouis gratiam sit demonstratio, veritas tenetur ut *demonstranda*, *C. ut demonstrata*, *N.* Antequam enim aliquis veritatis demonstratio fiat, potest ejus qualiscumque haberit cognitione de qua aliquis dubius ac incertus

(1) Ceterum fundamentum præcipuum quo totum adversariorum sistema nititur, nempe *impossibilitas physica et metaphysica* quod homo loquacem per se instituere poterit (unde ex facto quod homines loquuntur, argumentantur ad primitivum extrinsecum Dei revelationem) haud paucis difficultatibus obnoxium est. Ac 1. ut hec ipsa impossibilitas certo constet, nonne opus est ratiocinio eoque firmissimo illam probare ad hoc ut certa sit hæc premissa ex qua tanta conclusio pendat? Ergo oportet jam supponere in homine per se *valida ac certa cognoscendi media*, quod adversarii non concedunt. 2. impossibilitas illa quædam institutione loquacæ articulata est questio philosophica, quæjamdi ab egregiis philosophis hinc inde magna contentione agitatur: et quamvis presertim el. De Maistre, ac de Bonald, necnon recentius Rosmini *opusc. filos.* cit. tom. I. p. 37 et seqq. et Dimowski, *Instit. philos.* tom. I. *Psychol.* pag. 372. seqq. aliquæ validæ sane argumentis eam evincere studuerint, non pauci tamen inter recentiores, religiosi etiam philosophi, uti Gallupius, Bonelli, etc., refranguntur, ac presertim Cl. Forichon in op. *Le matérialisme et la phénoménologie combattus dans leur fondement*. Paris, 1840. pag. 216 seqq. Bonaldi et de Lamennais argumenta infirmare conatur. Num igitur in questione admodum implexa fundamentum realitatis ac certitudinis humanarum cognitionum collocari poterit? 3. Licit admittamus argumentum ex origine loquacem depromptum utiliter posse veluti in subsidium adominis veram originem philosophice evincendam, non adeo tamen ineluctabiliter videri posset ac adversarii existimat. Sed hoc etiam concessum non non erit vera philosophica ac rationalis demonstratio de supremi numinis existentia, id quod adversariorum principia satis per se convenerent?

existat: at postquam vim demonstrationis percepit, eam quodammodo ratione sua intuetur, convincitur et omnimoda certitudinem assequitur quam antea non habebat, aut saltem non habebat nisi ab *extrinsecō* cognoscendi fonte, scilicet auctoritate vel traditione, non vero ab *intrinsecō* veri criterio, quod intimas rei rationes patefacit. Nihil porro resert quod aliquis *optet* aut *credat* veritatem quam sibi vult demonstrari; alioquin fieri non posset aut optari demonstratio alicuius theorematis, quod aliquis aliunde se sit esse verum, sed ejus demonstrationem ignorat (1).

Ad 4. Transmissa illa argumenti parte, quæ afficit deductionem, cum post s. Thomam theologi ac philosophi plerique insificantur posse efficaciter a priori ostendit Dei existentiam, aliis tamen refragantibus (2); negamus quoad alteram partem, quæ inductionem attingit, quæ nempe ex effectibus argumentamus ad causam. In hac porro argumentatione debet utique assumi ut certa anterior cognitione factorum contingentium, quæ ostenduntur esse totidem effectus, ut procedi inde possit ad ostendendam certam existentiam cause necessarie. Ast hæc cognitione haberi potest ac debet independenter a cognitione existentiae Dei, constitutique *majorem* illam quam exigunt adversarii (3). Quod si quis realem corporum existentiam in dubium idealisticæ revocare vellet, enique ut mera phenomena spectare, num ipsa phenomena, quæ certe si apprehenduntur nihil non sunt, ac ipsa saltem proprii *Ego* existentia, quæ a nemine oppugnari potest, quæque in se necessariam rationem essendi habere nequit, satis haud essent ad necessitatem cause absolute et necessariæ demonstrandam (4)? Concludamus falsum esse, certitudinem veritatis demonstrandæ ante demonstrationem nos habere: nam tunc psychologice ac logice non nisi certitudinem alienius facti, ac principiorum universalium rationis habemus, quibus ut medio rite utimur ad demonstrationem. Hæc autem facta et principia non fundantur in *fide*; quandoquidem ea non ex aliorum auctoritate, non ex criterio extrinsecō cognoscendi, sed et sensu intimo, et externa sensibilitate, ac firmissimis ratio.

(1) Atque hic animadvertisendum est hanc ipsam difficultatem sibi jamdi proposuisse s. Thomam *Cont. Gent.* lib. I. cap. 12. arg. 2.

(2) Récolantur quæ serpissimus in tract. *de Deo*, p. I. cap. I. propos. I. col. 293, cum nota apposita.

(3) Hanc pariter difficultatem sibi objectit s. Thom. loc. cit.

(4) Hoc ipsum argumentum evolvit egregie Edmundus Cantuariensis in *Speculo Ecclesie*, cap. 27. « Quilibet homo, aut, bene potest videre in se quod ipse est, quod habet esse, et quod non semper habuit: et ex hoc bene scit quod initium aliquando habuit. Tunc sequitur quod aliud tempus erat in quo ipse non fuit, sed quando non fuit, tunc nullo modo se ipsum facere potuit. Ideo oportet *necessario* quod una res sit quæ dat omnibus esse, hoc est a qua omnia sunt, etc. »

Cæterum patres maxime delectati sunt iis argumentis ad evincendam Dei existentiam, quæ ex ipsa animi humani natura ac dotibus deponuntur. Ita Basilius in homilia ad illud *Attende tibi ipsi* tom. II. p. 16. Ita Anastasius in *Oration. contra Gent.* tom. I. n. 50. Ita Nysesius in *Orat. VI. de beat. Praeclaræ auctor lib. De inter. domo Bern. adscript.* « Præcipuum et principale speculum ad videndum Deum est animus rationalis inveniens se ipsum. Si enim *invisibilis Dei* per ea quæ facta sunt intellecta conspicuantur, ubi, queso, quan in ejus imagine cognitionis ejus vestigia expressius impressa reperiuntur?

nis judicis intrinsecæ percipimus (Cf. *prænotanda quæ paulo ante præmisimus*).

Ad 5. D. Axiomata non demonstrantur, quia in ipsa enuntiatione eam immediatam evidentiā p̄ se ferunt quæ patet falsa esse non posse, C. quia ob aliquam auctoritatem credantur, N. Certe axiomata ab omnibus qui velint ratiocinari, admitti debent; sed ideo admittuntur quia fieri nequit ut ineluctabilis veritatis vis declinetur, cum ea immediate mente elucescit. En igitur præexistit ratio, at non supponit tanquam gratuita postulata nec fidem illis adhibet, quasi ex cœco quodam ac subjectivo instinctu, multo minus ex positiva quavis auctoritate; sed uti animadvertismus (*In cit. prænotandis*), ea immediata evidentiā intuetur, intrinsecam et ultimam rationem illorum pervidet, enique se aliter habere non posse certissime cognoscit (1). Perperam autem auctoritas urgetur s. Augustini. Etenim s. doctor in primo ex allegatis textibus loquitur de præminentia auctoritatis supra rationem in ea quæstione quam adversus manichæos circa mores versabat Ecclesiæ (2). In altero vero contrarium aperte docet ei quod adversarii contendunt; immediate enim post allata verba subdit: « Ratio ad intellectum cognitionemque perducit. Quanquam neque auctoritatem ratio penitus deserit, cum consideratur cui sit credendum, et certe *summa est ipsius jam cognita atque perspicua veritatis auctoritas*. » Suas igitur partes Augustinus rationi, suas tribuit auctoritati, ac inter eas ut ratio discernat cui auctoritati credendum sit, adeoque per ipsum præcedit auctoritatem ratio, non autem sequitur. Dum igitur dicit: *Auctoritas fidem flagitat, et rationi præparat hominem* non aliud significat, quam fidem præparare hominem ad ea cognoscenda, seu potius intentuenda, quæ non per fidem et auctoritatem credit, scilicet in cœlo: et si agatur de cognitione aliqua imperfecta, etiam in terris (3).

Ad 6. D. Ex principiis adversariorum, C. ex doctrina Scripturarum, scilicet patrum, theologorum eorumque agendi ratione, N. Deum esse ens entium, principium absolutum, veritatum omnium primam imo et fontem in ordine ontologico et essendi nemo insicias iverit, neque de hoc agitur; sed agitur de ordine psychologico et logico seu cognoscendi quoad nos.

(1) Cf. s. Th. 2. 2. q. 1. art. 3. ubi scribit: « Omnis scientia habetur per aliqua principia per se nota, et per consequens visa, et ideo oportet quæcumque sunt scita, aliquando esse visa. » Eadem habet in 3. dist. q. 2. art. 2. q. 5. O. et alibi passim, presertim *Cont. Gent.* I. III. c. 134. *De verit.* q. 41, art. 1.

(2) Totus siquidem in eo est Augustinus hoc in libro, ut evincat disserim inter veram fucatamque virtutem qualiter profetherant manichæi. Incipit vero ab ostendendo quænam sint veræ virtutes tum ex ratione, tum ex auctoritate librorum N. T. quos solo admittebant illi heretici, quamvis hæc in re dicat s. doctor, satius luisse incipere ab auctoritate: ut tamen eis more gerat, exorditur a ratione. Cf. ejusdem libri caput I. in quo suum aperit consilium Augustinus.

(3) Quod patet ex totius orationis serie, et scopo quem sibi hic propositus s. pater. Sane ipse in ep. CXX. ad Consent. n. 5. ita scribit: « Si rationabile est, ut ad magna quedam, quæ capi nondum possunt, fides præcedat rationem. Cf. ejusdem libri caput I. in quo suum aperit consilium Augustinus. »